

WYCHOWANIE TO PODSTAWA

Metodologia pracy
nad programem
wychowawczo-
-profilaktycznym szkoły

Laura Piotrowska
Emilia Kędziorek

Iceland
Liechtenstein
Norway grants

Projekt „Wychowanie to podstawa” korzysta z dofinansowania o wartości 109 tys. euro otrzymanego od Islandii, Liechtensteinu i Norwegii w ramach Funduszy EOG.

Celem projektu „Wychowanie to podstawa” jest przygotowanie i upowszechnienie modelowego procesu planowania, tworzenia i wdrażania rozwiązań wzmacniających funkcję wychowawczą szkoły, nastawioną na kształcenie u uczniów i uczennic kompetencji społecznych, obywatelskich i osobistych, przy jednoczesnym wzmocnieniu inkluzyjności działań edukacyjnych.

Spis treści

- 3 Wstęp. Program wychowawczo-profilaktyczny na miarę potrzeb i możliwości
- 5 Diagnoza potrzeb szkolnej społeczności metodą profilu szkoły
- 7 Proces tworzenia szkolnego programu wychowawczo-profilaktycznego na dany rok szkolny
  - 7 KROK 1. Powołanie zespołu ds. programu wychowawczo-profilaktycznego.
  - 8 KROK 2. Pierwsze spotkanie diagnostyczne.
  - 11 KROK 3. Drugie spotkanie diagnostyczne.
  - 12 KROK 4. Opracowanie celów i działań w obszarach zdiagnozowanych do rozwoju.
  - 14 KROK 5. Opracowanie planu i monitorowanie działań.
  - 15 KROK 6. Opracowanie koncepcji ewaluacji PWP.
- 16 Załącznik 1: Mapa działań i obszarów wychowania w szkole
- 19 Załącznik 2: Opis obszarów do mapy szkoły

Wstęp.

Program wychowawczo-profilaktyczny na miarę potrzeb i możliwości

W obowiązującej od 2016 roku ustawie Prawo oświatowe program wychowawczy szkoły połączono z programem profilaktycznym w jeden dokument, który corocznie powinien być uchwalany przez radę rodziców w porozumieniu z radą pedagogiczną.¹ Prawo oświatowe określa także konieczność ustalenia spójności programu wychowawczo-profilaktycznego z podstawą programową oraz ze szkolnym zestawem programów nauczania i statutem szkoły. Według prawodawcy program wychowawczo-profilaktyczny powinien być opracowywany na podstawie diagnozy potrzeb rozwojowych uczennic i uczniów oraz powinien uwzględnić rozpoznane w środowisku szkolnym czynniki chroniące i czynniki ryzyka.

Stworzenie programu wychowawczo-profilaktycznego jest więc obowiązkowe w każdej placówce edukacyjnej. Dokument, który powstaje, niejednokrotnie trudno jest jednak przełożyć na codzienną pracę w szkole bądź to ze względu na zbyt duży poziom ogólności (wizja, misja, profil absolwenta itp), bądź to przeciwnie – z powodu wpisywania do niego wszystkich potencjalnych działań, odnoszących się do wszelkich obszarów oddziaływań wychowawczych i profilaktycznych, a niemożliwych do realizacji w trakcie dziesięciu miesięcy jednego roku szkolnego. Takie wnioski płyną z analizy wybranych programów wychowawczo-profilaktycznych i z doświadczeń wielu nauczycieli-praktyków współpracujących z Centrum Edukacji Obywatelskiej.

Jak zatem „ożywić” program wychowawczo-profilaktyczny? Jak przekuć marzenia o szkole idealnej na konkretne działania w nieidealnych często warunkach? Drogą ku temu może być rzetelna diagnoza potrzeb, której sposób przeprowadzenia opisujemy w tej publikacji. W Centrum Edukacji Obywatelskiej wierzymy głęboko, że warto objąć badaniem jak najszersze grono aktorów szkolnej sceny: nauczycielki i nauczycieli, uczennice i uczniów, rodziców i opiekunów, a jeśli to możliwe również pracowników administracji i obsługi. W wielu szkołach rada rodziców – zgodnie ze swoimi kompetencjami – uchwała program wychowawczo-profilaktyczny ułożony w całości przez wąską grupę nauczycieli. Czy rzeczywiście tak to powinno wyglądać?

W poradniku, który oddajemy w wasze ręce, proponujemy partycypacyjny, włączający model pracy nad programem wychowawczo-profilaktycznym, pozwalający wyłonić priorytety do pracy na dany rok. Usłyszenie głosów szkolnej społeczności zarówno na etapie diagnozy potrzeb, jak i ewaluacji może znacząco zmienić zarówno sposób planowania działań wychowawczych i profilaktycznych, jak i poziom zaangażowania uczniów i uczennic oraz ich rodziców w realizację zadań. Należy zaznaczyć, że najistotniejsza nie jest ilość, lecz jakość planowanych działań. Wyłonienie priorytetów, podobnie jak wskazanie mocnych stron szkoły ma służyć koncentracji działań wokół głównych celów operacyjnych. Te cele i wynikające z nich działania można stosunkowo łatwo monitorować i modyfikować – niezależnie od głównego zrębu dokumentu, który musi powstać do 30 września danego roku szkolnego. Ostatecznie bowiem elastyczne odpowiadanie na zmienną sytuację i zmieniające się wraz z nią potrzeby uczennic i uczniów jest ważniejsze od formalnych zapisów.

Opisywany w tym poradniku model pracy został opracowany w Centrum Edukacji Obywatelskiej w ramach programu *Wychowanie to podstawa*, w którym powstała także obszerna publikacja dla wychowawczyń i wychowawców

---

1 Ustawa – Prawo oświatowe art. 26, art. 84 ust. 2. <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20170000059>

klas². Obszary w profilu szkoły zostały wskazane w dużej mierze w oparciu o tę publikację. Zachęcamy w niej, aby o pracy wychowawczej myśleć kompleksowo i procesowo i proponujemy trzy poziomy działań wychowawczych:

- codzienne sytuacje szkolne (drobne oddziaływania i interakcje z uczniami);
- działania specjalne (bardziej rozbudowane działania o charakterze projektu);
- ćwiczenia na godzinę do dyspozycji wychowawcy.

Jesteśmy przekonani, że koncepcję tych trzech poziomów warto wykorzystać również przy refleksji nad programem wychowawczo-profilaktycznym, a zwłaszcza kiedy przekładamy ogólnoszkolną strategię działań na plany wychowawczo-profilaktyczne poszczególnych klas.

Na kolejnych stronach tego poradnika znajdziecie opis narzędzi do diagnozowania potrzeb szkolnej społeczności, ustalania celów i planowania działań, a także wskazówki do monitorowania i ewaluacji procesu. Mamy nadzieję, że przedstawiona tu metodologia pracy nad programem wychowawczo-profilaktycznym okaże się pomocna również w waszych szkołach. W zależności od specyfiki placówki być może zechcecie wykorzystać wszystkie jej elementy, a może tylko zainspirować się niektórymi z nich. Dla Centrum Edukacji Obywatelskiej kluczowe jest podejście partycypacyjne³, czyli to, żeby pozwolić naprawdę wybrzmieć głosom różnych grup obecnych w szkole i ujrzeć w tych różnorodnych perspektywach bogactwo szkolnej wspólnoty.

---

2 Centrum Edukacji Obywatelskiej, *Wychowanie to podstawa – materiały dla nauczycieli i nauczycielek*: <https://uczotwartosci.ceo.org.pl/material/wychowanie-to-podstawa-materialy-dla-nauczycielek-i-nauczycieli/>

3 Więcej o partycypacji w szkole możecie przeczytać w publikacji *Szkoła Demokracji. Praktyczny poradnik o współdecydowaniu*: <https://biblioteka.ceo.org.pl/szkola-demokracji-praktyczny-poradnik-o-wspoldecydowaniu/>

Diagnoza potrzeb szkolnej społeczności metodą profilu szkoły

W proces tworzenia szkolnych dokumentów często wkrada się rutyna i powtarzalność. Jeśli już raz uda się w szkole zgrabnie opisać obowiązująca procedurę, kolejne lata przynoszą najczęściej delikatną modyfikację polegającą na wymianie dat i wykreśleniu bądź wpisaniu kilku działań wynikających z ewaluacyjnych wniosków lub z realizacji podstawowych kierunków realizacji polityki oświatowej państwa na dany rok szkolny.

W programie *Wychowanie to podstawa* nie chodzi nam o to, aby co roku w środowisku szkolnym zaczynać na nowo dyskusję nad podstawowymi założeniami wychowawczymi czy ustalać kolejność rozdziałów samego dokumentu. Zachęcamy natomiast szkoły, aby wykorzystywały te momenty w prawnie narzuconej procedurze tworzenia dokumentacji, które otwierają przestrzeń na dialog pomiędzy wszystkimi uczestnikami szkolnego życia. W procesie pracy nad programem wychowawczo-profilaktycznym takim momentem może być obowiązkowa diagnoza potrzeb.

Ponieważ treści o charakterze wychowawczym i profilaktycznym zawarte w programie skierowane są do uczniów, nauczycieli i rodziców, coroczna diagnoza potrzeb również powinna obejmować te trzy środowiska, aby opracowane na jej podstawie działania były jak najbardziej adekwatne.

To, kiedy i w jaki sposób zostanie ona przeprowadzona, może wyzwolić sporo entuzjazmu oraz być dla całej społeczności szkolnej impulsem do podjęcia wspólnych działań wychowawczych.

Większość szkół łączy diagnozę potrzeb z ewaluacją szkolnego programu wychowawczo-profilaktycznego przeprowadzaną najczęściej pod koniec roku szkolnego. Wykorzystując kwestionariusz ankiety, zbiera się informacje pozwalające zarówno ocenić poziom realizacji wychowawczych celów, jak również określić potrzeby wychowawcze na kolejny rok szkolny. O ile ewaluacja na koniec działań wychowawczych jest jak najbardziej wskazana, o tyle diagnoza potrzeb powinna być raczej przesunięta na nowy rok szkolny, tak aby objęci nią uczestnicy mogli sformułować swoje potrzeby w odniesieniu do aktualnej sytuacji. Okazja do mówienia o swoich potrzebach często łączy się z pomysłami, w jaki sposób mogłyby być one zaspokojone oraz zwiększa szansę na osobiste włączenie się w realizację i odpowiedzialność za efekt planowanych działań.

Wydaje się więc, że lepiej przeprowadzić diagnozę na początku września w nowym roku szkolnym, jeśli pozwala na to harmonogram pracy szkoły. Decyzja jednak należy do dyrektora/dyrektorki, który rozważy wszystkie za i przeciw, uwzględniając specyfikę placówki. Ponieważ potrzeby wychowawcze w zależności od grupy mogą być bardzo różne, warto wykorzystać takie metody badawcze, które pozwolą uczestniczkom/uczestnikom zobaczyć wzajemnie swoje oczekiwania i podjąć rozmowę w celu wyboru wspólnych priorytetów.

Profil szkoły⁴ to metoda, która może być pomocna do przeprowadzenia partycypacyjnej, opartej na dialogu diagnozy. Składają się na nią dwa elementy:

- **mapa szkoły** – uporządkowany w obszary opis zagadnienia, którym społeczność szkolna chce się zająć (może to być wychowanie, nauczanie, rozwijanie kluczowych kompetencji itp.), wpisany w specjalną tabelę oraz
- **dyskusja** odbywająca się w dwóch etapach, w efekcie której powstaje wykres nazywany „profilem szkoły”.

---

4 J.MacBeath, M. Schratz, D. Meuret, L. Jakobsen, Czy nasza szkoła jest dobra/ Warszawa 2003, str. 127-140

W pierwszym etapie dyskusji wybrani przedstawiciele środowisk szkolnych rozmawiają w czterech oddzielnych grupach: uczennice/uczniowie; nauczycielki/nauczyciele; rodzice; obsługa i pracownicy administracji. W przypadku zastosowania profilu szkoły do diagnozy potrzeb związanych z wychowaniem i profilaktyką, tematem rozmów są oczywiście te właśnie zagadnienia. Zebrane osoby dyskutują na temat wybranego zagadnienia i oceniają wskazane w obszarach kategorii posługując się dosyć ogólną skalą od dwóch plusów do dwóch minusów oraz uzasadniają swoją ocenę przywołując dowody.

Drugi etap dyskusji odbywa się po kilku dniach w jednym zespole składającym się z przedstawicieli wcześniejszych grup i ma na celu skonfrontowanie ustalonych stanowisk, wysłuchanie argumentów każdej z grup i wybór obszarów do dalszej pracy.

W programie *Wychowanie to podstawa* przygotowaliśmy **mapę szkoły** dotyczącą zagadnień związanych z wychowaniem i profilaktyką, uporządkowanych w kilka obszarów, w obrębie których wskazaliśmy szereg szczegółowych kategorii. Gotowa mapa badanego zagadnienia wpisana jest w tabelę, w której obok obszarów podzielonych na kategorie znajdują się kolumny umożliwiające odhaczenie oceny na poziomie dwóch plusów (++) , jednego plusa (+), jednego minusa (-) , dwóch minusów (--) , kolumny, w których można oznaczyć tendencję wzrostową (↑), spadkową (↓) lub constans (→) badanego problemu oraz kolumna z miejscem na dowody dla wcześniej wyrażonej oceny. (Załącznik nr 1)

Szkoła wykorzystująca metodę profilu do diagnozy może zmodyfikować niektóre obszary np. dokładając zagadnienia, które wypłynęły w ewaluacji programu z poprzedniego roku lub takie, które odzwierciedlają aktualną sytuację krajową bądź światową wpływającą na zachowania i postawy ludzi lub wreszcie sytuację indywidualną szkoły (np. zachowania na terenie szkoły w czasie pandemii, problemy związane ze zdalnym nauczaniem, kryzys migracyjny w gminie przygranicznej, w której znajduje się szkoła itp.)

Wykorzystanie profilu szkoły w pracy nad programem wychowawczo-profilaktycznym na dany rok szkolny pozwala zobaczyć, jakie potrzeby są najpilniejsze właśnie teraz i na czym w związku z tym należałoby się skoncentrować w najbliższych miesiącach.

Proces tworzenia szkolnego programu wychowawczo-profilaktycznego na dany rok szkolny

KROK 1.

Powołanie zespołu ds. programu wychowawczo-profilaktycznego.

Według prawodawcy diagnozę potrzeb rozwojowych uczennic/uczniów przeprowadza dyrektor “albo upoważniony przez niego pracownik szkoły lub placówki”.⁵

Dobrze, aby osoba zajmująca się diagnozą zapoznała się najpierw z przebiegiem procesu diagnozy metodą profilu i skompletowała kilkuosobowy zespół liderów, którzy razem z nią poprowadzą w szkole to przedsięwzięcie.

Zespół powinien składać się z przedstawicieli wszystkich środowisk szkolnych. Grupę nauczycielską, rodzicielską czy też administracji szkolnej mogą reprezentować pojedyncze osoby, jeżeli jednak chodzi o środowisko uczniowskie, warto zaprosić przynajmniej dwie osoby.

Zadania zespołu ds. programu wychowawczo-profilaktycznego (PWP)

Pierwszym zadaniem zespołu będzie **przeanalizowanie mapy szkoły** w obszarze działań wychowawczo-profilaktycznych, akceptacja proponowanych obszarów diagnozy bądź uzupełnienie ich o ważne dla szkoły kategorie. Członkinie/członkowie zespołu powinni także zwrócić uwagę na sformułowania wykorzystywane w opisach obszarów (Załącznik 2) i tam, gdzie mogą być one niezrozumiałe np. dla środowiska uczniowskiego lub rodziców, nanieść odpowiednie zmiany.

Ważną decyzją zespołu będzie **ustalenie liczby osób wchodzących w skład jednorodnych zespołów** reprezentujących poszczególne grupy szkolnych udziałowców, które dokonają oceny pracy szkoły w obszarze wychowania i profilaktyki. W zależności od wielkości szkoły, grupy takie mogą liczyć od 5 do 10 uczestniczek/uczestników. Przy kompletowaniu grupy uczniowskiej warto zaprosić przedstawicieli wszystkich klas, przedstawicielki/przedstawicieli organów samorządu uczniowskiego, a także zwrócić uwagę, aby wśród grupy uczennic/uczniów nie były to wyłącznie osoby, którym dobrze wiesz się w szkole, ale i takie, które potrzebują większego wsparcia.

Zespół rodziców może (lecz nie musi) składać się z osób, których dzieci weszły w skład zespołu uczniowskiego. W grupie nauczycielek/nauczycieli pracujących nad diagnozą powinny znaleźć się wychowawczynie/wychowawcy klas, szkolny pedagog, psycholog oraz opiekunka/opiekun samorządu uczniowskiego. Ciekawy może być też skład zespołu obsługi i administracji szkolnej. Ważne, aby były to osoby mające na co dzień kontakt z uczennicami/uczniami (woźna/woźny, osoby sprzątające szkołę, osoba obsługująca szkolną portiernię czy też pracująca w sekretariacie).

Kolejne zadanie to **ustalenie harmonogramu pracy** nad programem wychowawczo-profilaktycznym, który powinien uwzględnić dwa spotkania diagnostyczne oraz jedno spotkanie, którego celem będzie ustalenie działań,

---

⁵ Ustawa – Prawo oświatowe art. 26 ust. 3

jakie szkoła podejmie, aby zaspokoić zdiagnozowane potrzeby. W harmonogramie warto też odnotować czas potrzebny na zredagowanie ostatecznej wersji dokumentu i przeprowadzenie procesu zatwierdzenia szkolnego programu wychowawczo-profilaktycznego przez radę rodziców i radę pedagogiczną. Zgodnie z ustawą proces powinien zamknąć się do dnia 30 września.

Liderki/liderzy powinni także omówić **sposób, w jaki sami przygotowują się do zorganizowania dyskusji** w grupach, których są reprezentantkami/reprezentantami. Każda/każdy z nich będzie pełnił rolę moderatorki/moderatora, którego zadaniem będzie przedstawienie celów spotkania, poinstruowania uczestniczki/uczestników o sposobie wykonania zadania, dbanie o płynność dyskusji, zapobieganie zdominowaniu jej przez pojedynczą osobę lub grupkę osób o podobnych interesach oraz stworzenie przestrzeni dla wypowiedzi każdej uczestniczącej osoby.

KROK 2.

Pierwsze spotkanie diagnostyczne.

Informacje dla liderek/liderów prowadzących spotkanie

Przygotowanie sali:

Najlepiej stoły ustawić w podkowę i krzesła za stołami tak, aby wszyscy wzajemnie się widzieli. Zapewnić odpowiednią liczbę miejsc siedzących.

Stoły będą potrzebne do pracy.

Pobrać z sekretariatu szkoły lub od koordynatorki/koordynatora programu wychowawczo-profilaktycznego materiały dla uczestniczek/uczestników spotkania w odpowiedniej liczbie. Na każdą parę/trójkę przypada:

- jedna mapa (Załącznik 1);
- jedna tabelka profilu (Załącznik 2).

Przebieg spotkania

1. Wprowadzenie (15 min)

- Zadbanie o przedstawienie się wszystkich osób biorących udział w spotkaniu
np. rundka według napisanego na tablicy schematu:
Mam na imię ..., klasa do której uczęszczam /klasa mojego dziecka/klasa, w której uczę ...
- Przedstawienie celów spotkania, harmonogramu i sposobu pracy
Czas spotkania: 1,5 h – 2 h
Cel: diagnoza obszarów wychowawczych szkoły
Przebieg spotkania
  - rozmowa na temat wybranych obszarów pracy szkoły;
  - ocena dotychczasowych działań szkoły w tych obszarach w skali od dwóch plusów do dwóch minusów;
  - wskazanie faktów i sytuacji, które miały wpływ na ocenę;
  - w pierwszym etapie praca w parach/trójkach, w drugim etapie praca w całym zespole.

2. Diagnoza.

- I część diagnozy (45 min)
  - Praca w parach i trójkach. Każda para/trójka otrzymuje mapę obszarów ze wskaźnikami oraz tabelę „profilu szkoły”, na którym umieszcza wstępną ocenę i zapisuje argumenty oraz pomysły na nowe działania.
  - Obszary, co do których uczestniczki/uczestnicy spotkania nie mają wiedzy mogą być opuszczone. W argumentach można zapisać „brak wiedzy na temat ...”
  - Rozdanie mapy ze wskaźnikami i tabelki z Profilem szkoły (po jednym egzemplarzu na jedną parę/trójkę).
  - Uczestnicy/uczestniczki czytają wskaźniki, dyskutują, oceniają, przygotowują argumenty.
- II część diagnozy (45 min)

Zebranie informacji od wszystkich par/trójek.

Można zaproponować formę omawiania według schematu:

- pierwszy obszar – pierwsza para lub trójka, pozostałe pary i trójki dopowiadają, dyskusja z podaniem argumentów, jeżeli pomimo dyskusji jest różnica w uzgodnieniu oceny, to te rozbieżności są odnotowane. Zapisanie oceny i argumentów na jednym wspólnym „profilu”;
- drugi obszar – kolejna para/trójka i podobny przebieg; w ten sposób grupa omówi, uzgodni i zapisze wszystkie oceny, argumenty, pomysły.

3. Wybór reprezentantów grupy do „zespołu drugiego stopnia” i podsumowanie spotkania (15 min)

Liderki/liderzy prezentują uzgodnioną przez grupę wstępną diagnozę naniesioną na tabelkę Profilu szkoły.

Liderki/liderzy informują, że:

- zespół pracujący nad PWP zestawia profile rodziców, nauczycielek/nauczycieli, uczennic/uczniów i pracowników administracyjnych razem w jednej tabeli (wykorzysta różne kolory na oznaczenie oceny) i upubliczni wyniki pierwszego etapu diagnozy;
- za około tydzień przedstawiciele wszystkich pracujących nad wstępną diagnozą grup wezmą udział w spotkaniu drugiego etapu.

Prowadzące/prowadzący spotkanie prosi o wybranie 2-3 osób, które będą reprezentowały zespół w czasie drugiego etapu.

Liderki/liderzy dziękują za współpracę i proponują krótką rundkę na zakończenie spotkania, np. formę „dokończ zadanie”: „Najważniejszą rzeczą, jaką wynoszę ze spotkania, jest ...”, lub „Najważniejsza informacja, jaką na spotkaniu uzyskałam/tem o szkole, to...”.

O co powinny/ni zadbać liderki/liderzy w czasie spotkania.

- Zadbać, aby każdy mógł się wypowiedzieć i jedna/dwie osoby nie zdominowały spotkania.
- Zadbać o przedstawienie się wszystkich uczestniczek/uczestników.
- Zadbać o czas i informacje dla uczestniczek/uczestników, że np. za 10 minut zakończą etap pracy w parach lub trójkach.
- Pamiętać, aby w pierwszej części spotkania grupy nie były liczne (nie więcej niż 3 osoby w zespole). Więcej osób nie pozwoli na szybkie ustalenie stanowiska.

- Dobrać uczestniczki/uczestników w pary lub trójki np. tak, aby uczennice/uczniowie z klas młodszych nie pracowali sami, tylko w wymieszanych grupach razem ze starszymi koleżankami/kolegami.
- Poprosić pary i trójki, aby w sali zajęły miejsce w taki sposób, żeby sobie nie przeszkadzać w pracy.
- Dbać, aby w drugiej części spotkania grupa ponownie usiadła we wspólnym dużym kręgu.
- Dbać, aby w drugiej części spotkania dyskusja nie „ugrzęzła” na jakimś etapie. Przypominać o czasie i prosić, aby do spornego obszaru wrócić na końcu spotkania.
- Zapisywać na wspólnym profilu grupy oceny oraz argumenty i pomysły (można wybrać sekretarkę/sekretarza grupy)
- Wyjaśniać, o co chodzi we wskaźnikach zawartych w tabeli obszarów, o ile nie są zrozumiałe.
- Przekazać wyniki spotkania w postaci wspólnie wypełnionego profilu osobie koordynującej tworzenie PWP.

Praca w jednorodnych grupach z mapą i arkuszem profilu.

Warto zadbać, aby oddzielne spotkania społeczności szkolnych odbyły się mniej więcej w tym samym czasie. Dane ze wszystkich spotkań można będzie nanieść na jeden duży profil i umieścić w szkole w miejscu widocznym dla wszystkich lub na stronie internetowej szkoły. Upublicznienie wyników pierwszego etapu diagnozy pozwoli pozostałym interesariuszom szkolnego życia zauważyć podobieństwa i różnice w ocenie poszczególnych obszarów oraz zapoznać się z argumentami każdej z grup. Dostępność wyników diagnozy może uruchomić u osób nie biorących bezpośredniego udziału w dyskusji chęć podzielenia się własnym doświadczeniem. Mają one szansę skontaktować się ze swoimi przedstawicielkami/przedstawicielami przed drugim etapem diagnozy i zaprezentować istotny dla nich punkt widzenia. Przerwa pomiędzy spotkaniami potrzebna jest też po to, aby opadły emocje, jeżeli okazałyby się, że różnice w ocenie tych samych obszarów są rozbieżne lub np. jakieś obszary dotychczasowej pracy wychowawczej szkoły są oceniane przez większość grup negatywnie.

Stanowisko liderów zaproponowałam uczniom, którzy w czasie warsztatów i spotkań wychowawczych ze mną pokazali się jako osoby bardzo kreatywne. Chciałam, żeby jedna osoba była z klas ósmych (Laura) – bardziej doświadczona i przebojowa, a druga z klasy siódmej (Marek) – będzie mógł przewodniczyć grupie uczniowskiej w przypadku kontynuacji projektu w przyszłym roku.

Pełnienie funkcji liderów pozwoliło zarówno Laurze, jak i Markowi rozwinąć szereg kompetencji społecznych i przywódczych. W skład grupy opracowującej profil szkoły weszli – oprócz liderów – wybrani demokratycznie w każdej klasie Klasowi Koordynatorzy do Spraw Bezpieczeństwa (w sumie 18 uczniów).

Uczniowie bardzo krytycznie podeszli do ustalania mocnych i słabych stron szkoły (...). Odbyły się trzy spotkania uczniów, które pozwoliły na ustalenie oceny funkcjonowania szkoły we wszystkich obszarach, tendencji rozwoju określonych zjawisk oraz argumentów, które za taką oceną sytuacji przemawiają. W czasie tych spotkań:

- *uczniowie byli bardzo zaangażowani i chętnie wypowiadali własne opinie;*
- *szanowali zdanie innych i prowadzili rzeczowe dyskusje przed ostatecznym podejmowaniem decyzji – chociaż zdarzały się sytuacje konfliktowe, kiedy ktoś próbował narzucić innym swoje zdanie; ostateczną opinię poddawano wtedy pod głosowanie;*

- *krytycznie i twórczo myśleli;*
- *w dyskusje bardzo zaangażowała się też osoba z zespołem Aspergera (publicznie wyrażała też swoje opinie).*

Grażyna Górska, pedagog SP 82 Poznań

KROK 3.

Drugie spotkanie diagnostyczne.

Celem spotkania dużego zespołu diagnostycznego jest **zgodny wybór obszarów wychowawczych do dalszego rozwoju**. Wspólne stanowisko powinno zostać wypracowane w oparciu o solidną dyskusję, krytyczne podejście i dowody. Ustalone obszary i zalecenia do dalszej pracy zostaną po spotkaniu przekazane zespołowi ds. opracowania szkolnego PWP, aby przełożył je na konkretne działania praktyczne szkoły.

Przygotowanie spotkania wymaga zmian w ustawieniu sali, zestawieniu stolików tak, aby powstał jeden większy stół, wokół którego zajmą miejsca przedstawiciele wszystkich grup biorących udział w diagnozie. Dobrze jest przenieść do pomieszczenia, w którym odbywa się spotkanie, tablicę z wypełnionym profilem, aby wspólnie móc śledzić, do jakiej oceny odnosi się dyskusja.

Moderatorką/moderatorem tego spotkania powinna być liderka/lider koordynująca/y prace nad przygotowaniem szkolnego PWP lub dyrektorka/dyrektor szkoły. Osoba ta nie powinna utożsamiać się z żadną z grup i jako bezstronny przewodniczący obrad powinna zadbać, aby decyzję podejmowano na podstawie dowodów i aby każda uczestniczka/uczestnik spotkania miał możliwość zabrania głosu. Osoba prowadząca powinna **opracować i przedstawić na początku kilka zasad**, które będą obowiązywały w trakcie dyskusji. Np. podać maksymalny czas, jaki może zabrać jedna osoba (sama może wejść w rolę strażnika czasu i sygnalizować zakończenie wypowiedzi), może zagwarantować sobie prawo do wskazywania kolejności mówców. Na początku może także przypomnieć cel spotkania (zgodne wskazanie obszarów do dalszego rozwoju), tak aby uczestniczki/uczestnicy nie dążyli za wszelką cenę do rozwiązania problemów.

Jeśli szkoła ustali, że w spotkaniu może uczestniczyć większa grupa przysłuchujących się osób, warto, aby moderatorka/moderator określił, na jakich warunkach osoby z sali będą mogły zabrać głos, o ile zaistniałaby taka konieczność.

Przed drugim spotkaniem osoba prowadząca powinna **zapoznać się z wynikami pierwszego etapu** diagnozy i przytoczonymi argumentami uzasadniającymi ocenę oraz **zaplanować strategię prowadzenia rozmowy**. Nie ma konieczności rozmawiania o wszystkich obszarach po kolei. Te obszary, w których uczestnicy poprzedniego etapu byli jednomyślni i ocenili działania szkoły na dwa plusy, można przywołać i docenić na samym początku, prosząc o wskazanie efektywnych działań, które w szkole zapewne będą kontynuowane. Pogłębioną rozmowę można zacząć od tych działań, co do których zaistniały rozbieżności w ocenie, a potem przejść do obszarów, w których ocena wszystkich grup jest wyjątkowo niska.

Ponieważ prowadzenie dyskusji może być absorbujące, osoba prowadząca może powołać sekretarza spotkania, który zanotuje wszystkie zgłaszane uwagi i wnioski.

Spotkanie powinno potrwać nie dłużej niż dwie godziny. Na zakończenie spotkania osoba prowadząca przedstawia wytypowane przez rozmówczynię/rozmówców **mocne strony szkoły** w obszarze działań, jakie szkoła podejmuje, aby zaspokoić potrzeby wychowawcze uczennic/uczniów oraz **obszary, które wymagają dalszego rozwoju**.

Podsumowując spotkanie, moderatorka/moderator może poprosić uczestniczki/uczestników o wyrażenie opinii nie tylko na temat wypracowanych efektów, ale także na temat pracy metodą profilu lub własnych odczuć związanych z angażowaniem się w życie szkoły.

Opcjonalna wersja profilu szkoły.

Jeżeli szkoła nie może pozwolić sobie na tygodniową diagnozę, może skrócić okres pomiędzy pierwszym i drugim spotkaniem, a nawet przeprowadzić obydwa spotkania w tym samym dniu. Plusem będzie świeża pamięć przedstawicieli grup mieszanych na temat argumentów, jakie pojawiły się w czasie pierwszego etapu diagnozy. Minusem – emocje z pierwszego spotkania, które mogą przenieść się na drugie i uniemożliwić rzeczowe odwoływanie się do faktów oraz zmęczenie uczestniczek/uczestników (zwłaszcza przedstawicielek/przedstawicieli uczniowskiej społeczności). Osoba prowadząca spotkanie nie będzie miała także czasu na zapoznanie się z ocenami i zaplanowanie strategii potrzebnej do sprawnego przeprowadzenia II etapu profilu. Zalecamy więc przynajmniej jeden dzień przerwy pomiędzy spotkaniami.

KROK 4.

Opracowanie celów i działań w obszarach zdiagnozowanych do rozwoju.

Opracowaniem celów i działań może zająć się wcześniej powołany zespół ds. szkolnego PWP. Decyzją zespołu grupa może być rozszerzona o kolejne osoby, które same chciałyby się zaangażować w to zadanie albo w opinii zespołu są niezbędne ze względu na swoje doświadczenie, ekspercką wiedzę lub jako grupa odbiorców, którym działania te będą szczególnie dedykowane.

Prace warto zacząć od postawienia **celu** w wytypowanym do dalszej pracy obszarze. Cele w PWP powinny być sformułowane jasno i odpowiadać na pytanie, jakich efektów w omawianym obszarze oczekujemy do końca roku szkolnego. Poza terminowością cel powinien spełniać kryteria mierzalności, być realny, czyli możliwy do osiągnięcia przez wszystkie uczennice/uczniów oraz ambitny, wykraczający poza to, co już mamy i co już osiągnęliśmy.

Przed ostatecznym sformułowaniem jednego lub kilku celów warto uruchomić w zespole rozmowę na temat tego, co ma się zmienić w szkole w zdiagnozowanym obszarze wychowawczym. Inspiracją może być pytanie wybrane z niżej podanego przykładowego zbioru, jak np.:

- Jak wyobrażamy sobie nową jakość?
- Co ważnego się stanie dzięki temu, że zajmiemy się wybranym obszarem?
- Jak możemy opisać stan docelowy?
- Po czym poznamy, że jako szkoła osiągnęliśmy cel?
- Jak zmierzmy wyniki?
- Jakie osoby mają kluczowy wpływ na realizację celu?
- Od kiedy będzie inaczej?

Przykładowe cele:

1. Do końca roku szkolnego w szkole będzie zauważony publicznie (świętowany) przynajmniej jeden sukces każdej uczennicy/ucznia oraz przynajmniej jeden sukcesy każdej klasy.
2. Do końca roku szkolnego każda uczennica/uczeń pozna przynajmniej trzy zasady wspierające współpracę w zespole, zastosuje się do nich i oceni ich wartość.
3. W pierwszym semestrze roku szkolnego wszystkie uczennice i wszyscy uczniowie ustalą zestaw pięciu najważniejszych dla nich wartości i opracują plan działań, które będą wspierały ich rozwój.
4. Do końca roku szkolnego wszystkie uczennice/uczniowie dzięki działaniom nauczycielek/nauczycieli będą mieli stworzoną przestrzeń do rozmowy o tym, co jest dla nich ważne. Każda uczennica/uczeń zabierze przynajmniej raz głos i poczuje się usłyszana/ny.

Mając sformułowany cel, zespół może przejść do opracowania **działań**. Ponieważ szkoła nie działa w próżni, prawdopodobnie już w poprzednich latach miały miejsce jakieś inicjatywy, które miały przynieść efekty w problematycznym obecnie obszarze.

Można je przywołać i przeanalizować, kierując się w pracy **metodą 5Q**.

- Co już robiliśmy w tym obszarze?
- Czego powinniśmy już nie robić?
- Co powinniśmy kontynuować?
- Co z tego, co już robimy, powinniśmy robić inaczej (mniej lub więcej) ?
- Jakie nowe działania powinniśmy podjąć?

Nowe działania wymagają szczególnej uwagi, dlatego nie należy przesadzać z ich liczbą.

W wyjątkowych przypadkach, takich jak np. odkrycie, że szkoła nigdy wcześniej nie zajmowała się wskazanym w diagnozie obszarem, można się pokusić o zebranie pomysłów od wszystkich uczniów np. **metodą world cafe**.⁶

Metoda ta może służyć do osiągnięcia wielu celów. W programie *Wychowanie to podstawa* proponujemy wykorzystanie jej do uruchamiania pomysłów na działania, które warto w szkole podjąć, aby osiągnąć ważne wychowawcze cele. Jednocześnie nad jednym zagadnieniem podzielonym na kilka kwestii może tą metodą pracować bardzo duża grupa osób (nawet do kilkuset). Czas pracy nie powinien przekroczyć 2 godzin (bez opracowania wyników – to zadanie mogłoby pozostać w rękach zespołu ds. PWP).

World cafe po polsku zwana metodą „kawiarnianych stolików” wymaga przygotowania kilku /kilkunastu stolików przykrytych papierowymi obrusami, na których zostaną spisane pomysły rozmawiających przy stolikach osób.

Uczennice/uczniowie podzieleni na małe grupki dyskutują przy stolikach na dany temat, aby po pewnym czasie (np. po 20 minutach) wybrać sobie indywidualnie inny stolik i rozmawiać na kolejny temat. Takich rundek ze zmianą stolików jest tyle, ile tematów zespół ds. PWP zamierza poruszyć w „rozmowie” z uczennicami/uczniami. Liczbę osób przy każdym stoliku wyznacza liczba krzeseł (5-6) . Każdym stolikiem opiekuje się uczennica/uczeń (gospodarz stolika), który nie zmienia miejsca. Zbiera on i zapisuje najważniejsze pomysły zgłoszone przez osoby

---

6 <https://partycypacjaobywatelska.pl/strefa-wiedzy/techniki/world-cafe/>

dyskutujące, a w momencie pojawienia się nowej grupy streszcza to, co powiedziały poprzednie osoby, po czym dopisuje nowe pomysły do listy. Uczestniczki/uczestnicy zachęceni są też do samodzielnego zapisywania lub narysowania swoich pomysłów na kartce-obrusie.

Ważną kwestią jest wybór odpowiednich tematów i pytań do dyskusji – nie powinny być one zbyt szczegółowe i zamknięte, gdyż może to powodować szybkie wyczerpanie kreatywnych pomysłów, ale powinny dotyczyć uczestniczek/uczestników, ich wiedzy i doświadczenia.

Metoda world cafe opiera się na założeniu, że ludzie mają w sobie wystarczająco dużo mądrości i kreatywności, aby wspólnie rozwiązać postawione przed nimi wyzwania, szczególnie takie, które dotyczą ich samych. Uczennice/uczniowie powinni mieć jak najczęściej okazję partycypować w podejmowaniu decyzji – szczególnie przy tworzeniu szkolnych programów i procedur. Ustalanie działań PWP to kolejny taki moment.

Ciekawym doświadczeniem dla szkoły był proces wybierania wartości, które chcemy w szkole realizować (wyodrębnienie w klasach metodą fokusową 5 wartości) oraz tydzień (18–22 października), w którym na przerwach – na korytarzach i na boisku – czekały na uczniów stoliki kawiarniane, przy których chętni uczniowie spisywali proponowane przez kolegów sposoby realizacji tych wartości.

Wartość tej metody zbierania opinii:

- uczniowie bardzo się zaangażowali (tłumy przy stolikach);
- poczuli, że są bezpośrednio odpowiedzialni za współdecydowanie o kierunkach działania szkoły (dotychczas była to tylko demokracja pośrednia – o wielu sprawach decydowali ich przedstawiciele z prezydium samorządu uczniowskiego); bazą ciekawych pomysłów okazywali się uczniowie, których dotychczas nie znaleźliśmy od tej strony;
- wciąż szukali alternatywnych rozwiązań;
- wzmocniły się procesy integracji grupowej.”

Grażyna Górka – pedagog SP 82 Poznań

KROK 5.

Opracowanie planu i monitorowanie działań.

Opracowanie planu to zadanie o charakterze technicznym. Nie będzie do niego potrzebny cały zespół, tylko dwie/trzy osoby, które wpiszą do odpowiedniej tabeli wskazane w diagnozie obszary, opracowane cele i działania. Dobrze jednak, aby osoby te były przekonane o ważności monitorowania działań i wpisały je do planu PWP oraz aby miały stały kontakt z zespołem kierowniczym szkoły, z którym będą konsultowały wszystkie pomysły związane z obciążeniem nauczycielek/nauczycieli nowymi zadaniami czy terminy realizacji planowanych działań.

Cele	Działania	Osoby odpowiedzialne	Termin realizacji działań	Sposób monitorowania i osoby odpowiedzialne

Monitorowanie polega na sprawdzaniu szczególnie długotrwałych, cyklicznie odbywających się działań i odpowiadaniu na pytanie, czy przybliżają nas one do postawionego celu. W monitorowaniu nie chodzi o stwierdzenie, czy działania w ogóle są realizowane (czy się odbywają), tylko czy są sensowne z punktu widzenia założonych po stronie uczennic/uczniów efektów. Np. czy akcja „Góra grosza” zmienia postawy uczniów w zakresie pomocy innym, czy tylko wspiera rywalizację klas o miejsce w rankingu lub zdobyciu certyfikatu.

Do monitorowania warto wykorzystywać metody jakościowe, focusy z uczennicami/uczniami, pytania pisemne lub ustne do uczestników badanego wydarzenia. Wnioski z monitorowania powinny wpłynąć na bieżącą modyfikację działań.

Zespół ds. PWP może zaproponować także metodę do zarządzania przebiegiem planowanych w PPW działań. Konkretnie działania wychowawcze i profilaktyczne, które zostały zaplanowane w PWP w każdym miesiącu są wypisywane z harmonogramu zawartego w dokumencie i zamieszczane na tablicy, tak aby ich realizacja była widoczna dla wszystkich zainteresowanych – zarówno dla pracowników szkoły, jak i dla uczennic/uczniów. Takie „widoczne monitorowanie” mobilizuje osoby odpowiedzialne za realizację zadań do podjęcia działania.

Do planowania i monitorowania działań można wykorzystać narzędzia wzorowane na Scrum, pierwotnie zaprojektowane do zarządzania powstawaniem produktów w branży informatycznej, natomiast obecnie stosowane szeroko – również w edukacji (eduScrum⁷). Produktem, nad którym pracujemy, jest w tym ujęciu plan działań wychowawczych i profilaktycznych, który dzielimy na miesięczne odcinki (sprinty), podczas których zespół ds. PWP pracuje nad małym jego elementem, po czym spotyka się, aby omówić osiągnięte rezultaty i zaplanować kolejny sprint. Mocną stroną tej metodologii jest reagowanie na bieżąco na wyzwania oraz modyfikowanie działań w zależności od tego, co dzieje się w szkole oraz tego, na ile planowane działania rzeczywiście przystają do celów na dany rok szkolny. Warto też priorytetyzować działania na każdym etapie pracy nad nimi, wskazując te, które są konieczne do realizacji celu oraz te, które są komplementarne.

KROK 6.

Opracowanie koncepcji ewaluacji PWP.

Procedura ewaluacji jest niezbędnym elementem procesu uczenia się. A uczenie się opiera się w równej mierze na sukcesach, jak i na porażkach, polega na wyciąganiu wniosków na przyszłość i na planowaniu działań na podstawie tego, czego się nauczyliśmy.

Ewaluacja może być również w przypadku PWP doskonałym narzędziem, które pozwoli szkołom doskonalić się w obszarze pracy wychowawczo-profilaktycznej.

Warunkiem jest jednak to, aby nie była ona tylko zestawieniem tego, co się w szkole odbyło, ale przyniosła odpowiedź, czy podejmowane działania odpowiedziały na potrzeby uczennic/uczniów.

„Podchodzenie do ewaluacji jako do doświadczenia, które nas uczy, jest ważniejsze niż tworzenie zestawień liczbowych dotyczących osiągniętych sukcesów. Dla innowatorów jedyną poważną porażką jest porażka w uczeniu się na błędach.” (Jan Potworowski, SPLO listopad 2017).

Moment ewaluacji PWP – czy to po pierwszym semestrze, czy też na koniec roku szkolnego – może być ponownie okazją do spotkania wszystkich grup reprezentujących szkolną społeczność. Nauczycielki i nauczyciele, uczniowie i uczennice oraz rodzice mogą przyjrzeć się, na ile cele ustanowione na początku roku szkolnego zostały osiągnięte, które z podjętych działań były szczególnie ważne dla poszczególnych grup i dlatego, co warto kontynuować, a czego unikać na przyszłość. Warto również odnotować, czy zapewniono włączenie uczniów i rodziców w te działania, które już miały miejsce oraz zastanowić się, jak można zapewnić współpracę wszystkich tych grup na przyszłość.

---

7 <https://eduscrum.info/eduscrum-w-szkole/>

ZAŁĄCZNIK 2.**Mapa działań i obszarów wychowania w szkole – opis obszarów**

Objaśnienia skrótów:

U – uczniowie i uczennice

N – nauczyciele i nauczycielki

R – rodzice

Obszary wychowania	Fakty, przejawy, działania charakterystyczne dla danego obszaru
I. DZIAŁ – BUDOWANIE SPOŁECZNOŚCI SZKOLNEJ	
I.1. Zasady współżycia w społeczności	<ul style="list-style-type: none"> • określone są zasady we współżyciu społeczności szkolnej • U mają jasność zasad współżycia w społeczności szkolnej • U mają wpływ na ustalenie zasad współżycia w szkole • U wiedzą, gdzie szukać wsparcia w sytuacjach, w których dochodzi do przekraczania zasad współżycia • R mają wpływ na zasady współżycia w społeczności szkolnej • w społeczności szkolnej jasne są (są komunikowane) granice postępowania, zanim zostaną przekroczone • N także stosują się do zasad współżycia w szkolnej społeczności
I.2. Komunikacja w zespole	<ul style="list-style-type: none"> • w szkole tworzona jest przestrzeń do rozmów U • N dbają o to, aby każdy mógł wypowiedzieć swoje zdanie • N + U wspólnie wypracowują zasady komunikacji w grupie • wychowawcy organizują zajęcia rozwijające kompetencje komunikacyjne • N w komunikacji z U posługują się faktami, a nie ocenami • N systematycznie komunikują się z R
I.3. Świątowanie sukcesów	<ul style="list-style-type: none"> • N tworzą przestrzeń do autorefleksji U dotyczącej ich osiągnięć • postępy każdego U są zauważane i doceniane • zauważalna jest dbałość o świątowanie – wspólne cieszenie się małymi i większymi osiągnięciami • wysiłek U włożony w zadanie jest doceniany niezależnie od rezultatów • N świętują z U ich prywatne sukcesy (również pozaszkolne) oraz sukcesy całej grupy
I.4. Współpraca w społeczności szkolnej.	<ul style="list-style-type: none"> • stosowane są metody i formy pracy sprzyjające współpracy (np. projekt, Problem-based Learning, układanka) • N stwarzają możliwości samodzielnych i autonomicznych inicjatyw U, w czasie których mają oni możliwości współpracy (organizacja wycieczki, wyjścia, wspólne projekty) • N wspierają U w organizacji współpracy (ustalanie i podział zadań, ustalanie harmonogramu, itp.) • elementem współpracy jest udzielanie sobie wzajemnej informacji zwrotnej przez U • informacja zwrotna wykorzystywana jest do współpracy N z rodzicami U

II. DZIAŁ – WARTOŚCI ISTOTNE DLA SPOŁECZNOŚCI SZKOLNEJ

<p>II.1. Wspólnota wartości</p>	<ul style="list-style-type: none"> • uczennice i uczniowie każdej klasy ustalają wartości klasy • N dążą do uwspólniania wartości w klasie, rozmawiają o tym z U • członkowie RP ustalają wartości ważne dla społeczności szkolnej • rodzice ustalają wartości ważne dla społeczności szkolnej • ustalone przez podmioty szkoły wartości ważne dla społeczności szkolnej są uwspólniane • N dbają o to, by uwspólnić rozumienie definicji wartości, które są ważne dla całej społeczności szkolnej • w szkole wszyscy mają świadomość wspólnych wartości • N stawiają pytania wzbudzające refleksję o wartościach – co jest ważne dla U
<p>II.2. Zaangażowanie w sprawy lokalne i globalne jako wartość</p>	<ul style="list-style-type: none"> • U mają możliwość refleksji na temat swojej postawy i ważnych wartości związanych ze swoim rozwojem • N pokazują U powiązania między nimi, szkołą a społecznością lokalną • N włączają R w działania, które podejmują razem z klasą (np. mówią o nich, zapraszają do współpracy). • N zapraszają osoby ze społeczności lokalnej na zajęcia z klasami (np. żeby opowiedzieli o swoich zawodach, wyjaśnili, jak działa urząd) • N zauważają i doceniają działania na rzecz innych podejmowane przez U • N zachęcają U do refleksji nad tym, co ich otacza (np. jak wygląda ich okolica, co się w niej zmienia, co chcieliby sami zmienić, a co im się podoba) • N poruszają podczas godzin wychowawczych tematy, które mają wzmocnić poczucie przynależności U do miejsca, w którym żyją • w misji szkoły znajdują się zapisy mówiące o tym, że szkoła jest otwarta/przyjazna dla środowiska lokalnego oraz że jest jego częścią • w programie wychowawczo-profilaktycznym szkoły są zapisane zagadnienia związane z lokalnością, np. wspieranie inicjatyw wolontariackich podejmowanych przez uczniów i uczennic, wzmocnianie wrażliwości na potrzeby innych, wykorzystanie potencjału autorytetów i instytucji ze środowiska lokalnego do kształcenia pożądanых postaw u młodych ludzi • N wspierają swoich U w postrzeganiu powiązań między tym, co dzieje się w ich miejscowości a wydarzeniami globalnymi i na odwrót • U mają możliwość prezentowania własnych zainteresowań oraz mają możliwość ich rozwijania bez stereotypowego patrzenia na płeć, pochodzenie, wygląd • N w pracy z U promują odpowiedzialne postawy poprzez m.in. przykład własny i poruszane na lekcjach zagadnienia edukacji globalnej • N budują wśród U poczucie ich osobistego wpływu na rzecz zmiany w skali globalnej i zrównoważonego rozwoju świata • N pobudzają U do krytycznej i świadomej refleksji nad własnym stylem życia i codziennymi wyborami w kontekście pozytywnego bądź negatywnego wpływu na ludzi i środowisko

III. DZIAŁ – RÓŻNORODNOŚĆ W SPOŁECZNOŚCI SZKOLNEJ JAKO FAKT I WARTOŚĆ

<p>III.1. Akceptowanie różnorodności jako obiektywnego faktu</p>	<ul style="list-style-type: none"> • N unikają dyskryminacji w przydziale zadań • U unikają dyskryminacji w podziale zadań • N unikają dyskryminującego języka • U unikają dyskryminującego języka • N stwarzają możliwości angażowania się nie tylko U z cechami liderскими, • N podejmują działania mające na celu wzmocnienie u U wiary we własne siły • udzielanie informacji zwrotnej U odbywa się jedynie w oparciu o znane U kryteria sukcesu • U nie są porównywani ze sobą • w szkole unika się stereotypów o różnych grupach ludzi (np. stereotypy dotyczące płci, orientacji psychoseksualnej, pochodzenia etnicznego itp.) • U mają możliwość ujawniania swojej tożsamości w bezpiecznych warunkach (np. mówienia o swojej rodzinie, pochodzeniu, tradycjach, języku itp.) • N unikają pogardliwego wypowiadania się o określonych zawodach lub funkcjach społecznych
<p>III.2. Wykorzystanie różnorodności jako wartości</p>	<ul style="list-style-type: none"> • U mają stworzone możliwości współpracy w zróżnicowanych grupach, aby mieli szansę poznawać się z każdej strony • U mają możliwość swobodnego wyrażania swoich opinii • stosuje się samoocenę U jako sposób refleksji np. o własnym uczeniu się • N wysłuchują głosu mniejszości

IV. DZIAŁ – DBAŁOŚĆ O RELACJE W SPOŁECZNOŚCI SZKOLNEJ

<p>IV.1. Budowanie relacji</p>	<ul style="list-style-type: none"> • w klasie/szkole tworzona jest atmosfera, w której U nie obawiają się zadawania pytań • N stosują techniki i metody umożliwiające formułowanie argumentów i wyciąganie wniosków przez U (np. rozmowa, różne techniki dyskusji, debata) • N stwarzają uczniom i uczniom przestrzeń do rozmowy o tym, co jest dla nich ważne; dbają o to, by każdy mógł zabrać głos i poczuł się usłyszany • wychowawcy podejmują działania mające na celu świadome budowanie zespołu klasowego • w klasie/szkole organizowane są wydarzenia i imprezy integrujące całą społeczność szkolną – U, R, N • N stosują techniki służące inicjowaniu i podtrzymywaniu dialogu z U • R są zapraszani i włączani do działań podejmowanych przez U • N przyznają się do własnych błędów, jeśli ich zachowanie jest nieadekwatne do sytuacji • N rozmawiają z R o mocnych stronach ich dzieci, również w przypadku U, których postępy edukacyjne są wolniejsze
<p>IV.2. Rozwiązywanie konfliktów</p>	<ul style="list-style-type: none"> • N rozmawiają z U o ich emocjach i potrzebach w codziennych sytuacjach szkolnych: na przerwach, na lekcjach przedmiotowych, a nie tylko na godzinie do dyspozycji wychowawcy • wychowawcy postrzegają konflikty jako naturalny etap procesu grupowego – nie „zamiatają ich pod dywan” i dają czas na to, aby wybrzmiały • N/pedagog/psycholog prowadzą z U zajęcia na temat sposobów radzenia sobie z konfliktami • U mają dany czas i stworzoną przestrzeń do samodzielnego rozwiązania konfliktu lub skorzystania ze wsparcia wychowawcy/nauczyciela/pedagoga/psychologa, jeśli tego tego potrzebują • w szkole są stworzone rozwiązania organizacyjne wspierające U w rozwiązywaniu konfliktów – np. mediatorzy młodzieżowi itp.

V. DZIAŁ – DECYZYJNOŚĆ I SAMORZĄDNOŚĆ UCZENNIC I UCZNIÓW

V.1. Współdecydowanie i wybór	<ul style="list-style-type: none"> • N wzmacniają rolę władz samorządu klasowego (szkolnego) jako prowadzącego klasowe (szkolne) procesy podejmowania decyzji • w szkole samorząd uczniowski traktowany jest jako cała społeczność U • U mają możliwość współdecydowania w kwestiach wspólnych dla klasy, szkoły • N wysłuchują argumentów U w różnych kwestiach • U mogą współdecydować o zasadach, w tym dotyczących uczenia się • ustalane są obszary, w których N oddają przestrzeń do decydowania U • ustalane są obszary, w których N oddają przestrzeń do decydowania R • tworzone są okazje do systematycznego dokonywania samooceny przez uczniów • U mają możliwość wyboru w różnych kwestiach, np. dotyczących ich procesu uczenia się • wspierane są inicjatywy U • N zachęcają U do podejmowania inicjatyw
V.2. Przyjmowanie odpowiedzialności	<ul style="list-style-type: none"> • N oddają stopniowo odpowiedzialność za organizowanie spraw klasowych U • N oddają stopniowo odpowiedzialność za organizowanie spraw szkolnych U • N pozwalają na podejmowanie decyzji U • U samodzielnie podejmują decyzje mając świadomość ich konsekwencji • N rozmawiają z rodzicami o przejmowaniu odpowiedzialności za własne uczenie się przez U (dlaczego warto i jak to robić) • N pozwalają U na wzięcie odpowiedzialności za własne uczenie się

VI. DZIAŁ – CZYNNIKI RYZYKA I CZYNNIKI CHRONIĄCE

VI.1. Definiowanie	<ul style="list-style-type: none"> • w każdym roku szkolnym w szkole są diagnozowane czynniki ryzyka występujące w szkole • w diagnozie czynników ryzyka występujących w społeczności szkolnej każdorazowo biorą udział: U, R, N • w każdym roku szkolnym w szkole są diagnozowane czynniki chroniące występujące w szkole • w diagnozie czynników chroniących występujących w społeczności szkolnej każdorazowo biorą udział: U, R, N • w każdym roku szkolnym wybierany jest 1 obszar wynikający z diagnozy, który będzie priorytetem wychowawczym na kolejny rok
VI.2. Wdrażanie	<ul style="list-style-type: none"> • w szkole corocznie planowane i wdrażane są działania wynikające z diagnozy czynników chroniących i czynników ryzyka • w proces planowania działań włączani są wszyscy członkowie społeczności szkolnej (U, R, N) • działania są planowane szczególnie w obszarze, który został zdiagnozowany jako priorytet wychowawczy • podejmowane działania są planowo wdrażane • podejmowane działania są monitorowane • podejmowane działania są ewaluowane – w proces ewaluacji działań zaangażowani są U,N,R

Wychowanie to podstawa

Metodologia pracy nad programem wychowawczo-profilaktycznym szkoły

Laura Piotrowska, Emilia Kędziołek

Praca nad koncepcją modelu:

Marzenna Dąbrowska, Magdalena Fac-Skhirtladze, Katarzyna Grubek,
Izabela Jaskółka-Turek, Emilia Kędziołek, Laura Piotrowska, Janina Stojak,
Michał Szczepanik, Edyta Wąsik

Redakcja merytoryczna i językowa:

Katarzyna Grubek

Model pracy nad programem wychowawczo-profilaktycznym, opisany w poradniku, został przetestowany w dziesięciu szkołach, które wzięły udział w pilotażu programu *Wychowanie to podstawa*:

Publiczna Szkoła Podstawowa nr 16 w Kędzierzynie-Koźlu

Szkoła Podstawowa nr 1 im. Świętego Józefa w Kaszowie

Szkoła Podstawowa nr 289 im. H. Sienkiewicza w Warszawie

Szkoła Podstawowa im. H. Sienkiewicza w Choroszczy

Szkoła Podstawowa im. T. Kościuszki w Ściechowie

Szkoła Podstawowa nr 82 im. Księcia Przemysła I w Poznaniu

Szkoła Podstawowa nr 2 im. Stanisława Staszica w Kozach

Szkoła Podstawowa nr 2 im. Jadwigi Śląskiej w Pszczynie

Szkoła Podstawowa nr 10 im. Waleriana Łukasińskiego z Oddziałami

Integracyjnymi w Zamościu

Niepubliczna Szkoła Podstawowa z Oddziałem Przedszkolnym

w Radawczyku Drugim

Wydawca:

Fundacja Centrum Edukacji Obywatelskiej

ul. Noakowskiego 10

00-666 Warszawa

www.ceo.org.pl

Projekt graficzny i skład: RZECZYOBRAZKOWE

ISBN 978-83-66150-99-7

Ucz
otwartości

Program *Wychowanie to podstawa* jest realizowany przez Centrum Edukacji Obywatelskiej w ramach obszaru programowego *Ucz otwartości*, który wspiera budowanie w klasie dobrych relacji oraz pomaga nauczycielom i nauczycielkom podejmować z uczniami i uczennicami trudne tematy.

